

УДК 811.161.2'253'255.4

ЧЕРНОВА Юлія – старший викладач кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів та природокористування України, вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, Україна (chernovadolceyuliia@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7977-1358>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.51.16>

Бібліографічний опис статті: Чернова, Ю. (2022). Переклад власних назв у сучасному фентезі (на основі роману Ренсома Ріггза «Пташині збори»). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 51, 129–134, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.51.16>

ПЕРЕКЛАД ВЛАСНИХ НАЗВ У СУЧАСНОМУ ФЕНТЕЗІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ РЕНСОМА РІГГЗА «ПТАШИНІ ЗБОРИ»)

Анотація. Стаття розглядає особливості перекладу власних назв (онімів) у сучасному творі жанру фентезі на матеріалі роману Ренсома Ріггза «Пташині збори». Фентезі вважають окремим жанром літератури, який відрізняється від наукової фантастики унікальним поєднанням рис казки, міфу та фантастики. У творах, що належать до цього жанру, не прослідковуємо стрибка наукових досягнень (як у науковій фантастиці), особливе місце тут відведено надприродним елементам, які діють радше в минулому, аніж у майбутньому. Важливу роль у світобудові творів жанру фентезі відіграють власні назви. В. С. Виноградов так визначає їх: це слова, які позначають унікальний дійсний або вигаданий об'єкт, особу чи місце. Невід'ємною елементом зображення вигаданих фентезійних просторів є саме оніми. В аналізованому романі ономастична система виконує естетично-образотворчого засобу, а кожен її елемент не тільки спрямований на позначення унікальних явищ, які повністю вигадані автором, а й доповнює фантастичну картину магічного світу. У сучасному мовознавстві по-різному класифікують оніми. Перекладознавці виділяють такі види власних назв, як антропоніми, зооніми, фітоніми, топоніми тощо. Найрегулярнішими способами їх передачі мовою-реципієнтом є транскрипція, транслітерація, калькування та транспозиція. У ході аналізу онімів, виявлених у перекладі твору Ренсома Ріггза «Пташині збори», ми встановили, що його авторка найчастіше використовувала щодо власних назв прийоми калькування та транскрипції. Перший виявився домінуючим під час передачі топонімів, ергонімів, зоонімів, хрононімів та хрематономів. Другий – насамперед під час перекладу антропонімів. Як бачимо, ономастичний простір відіграє значну роль у світобудові та експресивній картині літератури жанру фентезі. Аналіз перекладу власних назв із сучасного фентезі-роману «Пташині збори», здійснений Вірою Кучменко, дає підстави до висновку, що рівень адекватності передачі онімів українською мовою є високопрофесійним та може слугувати зразком для перекладачів-початківців.

Ключові слова: фентезі, власна назва, онім, транслітерація, транскрипція.

CHERNOVA Yuliia – Senior Teacher of Romano-German Languages and Translation Department, National University of Life and Environmental Sciences, 15, Heroiv Oborony str., Kyiv, 03041, Ukraine (chernovadolceyuliia@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7977-1358>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.51.16>

To site this article: Chernova, Yu. (2022). Pereklad vlasnykh nazv u suchasnomu fentezi (na materialii romanu Rensoma Rihhza «Ptashyni zbory») [The translation of proper names in contemporary fantasy (based on the novel «The Conference of Birds» by Ransom Riggs)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk*

naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii «Filolohiia» – Problems of Humanities. «Philology» Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 51, 129–134, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.51.16>

THE TRANSLATION OF PROPER NAMES IN CONTEMPORARY FANTASY (BASED ON THE NOVEL «THE CONFERENCE OF THE BIRDS» BY RANSOM RIGGS)

Summary. *The article deals with peculiarities of translation of proper names in the contemporary fantasy genre and it is based on the novel «The Conference of the Birds» by Ransom Riggs. Fantasy is considered a separate literature genre which differs from science fiction in unique combination of features of fairy tale, myths and fantasy. In works referring to this genre one doesn't observe a leap of scientific breakthroughs as it happens in science fiction, but on the contrary, the main precondition is thought to be extra-natural elements which are likely to function in the past, but not in the future. Proper names take a very important place in the world of fantasy works. Vynohradov V. gives an accurate explanation of what proper names are: these are words that denote a unique real or imaginary object, person or place. A proper name is an inseparable part of rendering imaginary fantasy space. In a novel an onomastic system has a function of esthetic and pictorial coloring, and every element of it is not only aimed at indicating unique phenomena that are totally made up by the author, but moreover it complements a fantastic picture of the world of magic. There are quite many classification variants of proper names. Translation scientists distinguish the following categories of proper names: anthroponyms, phytonyms, toponyms, zoonyms, etc. The most widely-used means of translation of proper names in the novel are transcription, transliteration, calquing and transposition. So, the onomastic space has a significant role in the world and expressive picture of the fantasy genre. As a result of the analysis of proper names in the novel we have made a conclusion that while translating proper names calquing and transcription. The former prevails in conveying toponyms, ergonyms, zoonyms, chrononyms, and chrematonyms. The latter is mostly used in translating anthroponyms. Our analysis of the translation of proper names in contemporary fantasy novel «The Conference of the Birds» allows to make a conclusion that the level of adequacy of translation of proper names into Ukrainian is highly professional and can serve as a role model for translators-beginners who deal with proper names.*

Key words: *fantasy, proper name, onym, transliteration, transcription.*

Постановка проблеми. Художній твір як об'єкт дослідження завжди привертав увагу фахівців із галузі перекладознавства. Беручи до уваги стрімкий розвиток художньої літератури, не можна не наголосити на з'яві нових сфер дослідження, які викликають зацікавлення унікальними мовними одиницями. Особливе місце в цьому контексті посідає література жанру фентезі. Вигадані авторами світи передбачають створення цілої низки онімів, які не мають еквівалентів у інших мовах, але посідають вагомe місце у формуванні фантастичного дискурсу у творах жанру фентезі. Як наслідок, власні назви постають проблемою, з якою стикається перекладач під час їхньої передачі мовою перекладу, що й обумовлює **актуальність теми** нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему теорії й практики художнього перекладу, власних назв зокрема, вивчали В. С. Виноградов, Д. І. Єрмолович, М. Педан, С. Абдольмалекі, М. Аубакір.

У працях Д. І. Єрмоловича (2005), наприклад, виявляємо конкретні рекомендації щодо передачі власних назв художнього тексту мовою перекладу. Необхідно, на думку вченого, насамперед: а) переконатися в тому, що перед нами саме власна назва (не всі слова в англійській мові, написані з великої літери, оніми); б) визначити, до якого виду належить онім (імена людей, назви організацій, матеріальних предметів тощо); від цього залежить стратегія перекладу; в) встановити національно-мовну належність власної назви (від мови-джерела оніма залежить його вимова, а значить, і транскрипція); г) перевірити наявність традиційних еквівалентів (можливо, власна назва вже має зафіксований варіант перекладу саме в цьому значенні); д) прийняти перекладацьке рішення, беручи до уваги всі аспекти форми та змісту власної назви, особливості цільової аудиторії перекладу. М. Аубакір виділяє таку функцію ономастики, як надання інформації про етнографічні та історичні причини виник-

нення власних назв. Це, відповідно, допомагає досліджувати вихідну мову та діахронічні зміни в ній, а також зіставляти особливості слововжитку в її сучасному та минулому. Дослідник зазначає, що власні назви використовують у всіх сферах людської діяльності, а значить, їх можна виявити в текстах різних функціональних стилів. Переклад їх вимагає особливої уваги, бо помилки можуть призвести до неадекватності трактування тексту чи навіть дезінформації. Тож під час передачі власних назв перед перекладачем постають завдання неабиякої ваги: точно відтворити культурно-національні особливості власних назв, максимально зберегти їхнє звучання (Aubakir, 2019).

Мета роботи полягає у визначенні особливостей перекладу власних назв українською мовою в сучасних творах жанру фентезі та встановленні рівня їхньої адекватності (на матеріалі твору Ренсома Ріггза «Пташині збори»).

Поставлена мета передбачала виконання **таких завдань**:

1) охарактеризувати типологічні особливості власних назв;

2) дослідити особливості передачі власних назв в українському перекладі роману-фентезі американського письменника Ренсома Ріггза «Пташині збори».

Виклад матеріалу. Окремим елементом, який становить невід'ємну частину будь-якого художнього твору, а особливо жанру фентезі, є система власних назв, тобто онімів. Завдяки їхнім функціональним властивостям автор має змогу передати власну концепцію світобудови. У творах жанру фентезі часто виявляємо власні назви різного ступеня експресивності та емоційності, вони є їх невід'ємним структурним елементом. Автор може використовувати фонемний склад імені героя задля відтворення певних рис його характеру, фіксації походження, соціального статусу тощо. Переклад власних назв у творах жанру фентезі є доволі складним завданням для україномовного перекладача, адже необхідно з точністю відобразити культурну та національну специфіку оригінального тексту та максимально зберегти звукову оболонку онімів. Оскільки власні назви є об'єктами міжмовного й міжкультурного запозичення,

навіть незначні неточності з боку перекладача можуть призвести до неправильного тлумачення контексту.

Ономастичний простір фентезі, якщо порівнювати з іншими жанрами літератури, є повністю (або частково) вигаданим, тому потребує значної уваги з боку перекладача під час передачі його одиниць цільовою мовою. Існують, як відомо, різні типи онімів: антропоніми, зооніми, фітоніми, топоніми тощо. Способи їх адаптації до мови перекладу належать до переліку проблемних завдань, позаяк необхідно оригінальні одиниці передати засобами, що репрезентують цілком інше культурне поле.

Мовознавець В. С. Виноградов (2001) запропонував два основні способи перекладу власних назв: транскрипцію й транслітерацію.

Згідно з працями В. Карабана (2002), власні назви можна передати чотирма способами: 1) транскодуванням: транскрибуванням і транслітерацією; 2) змішаним транскодуванням (шляхом застосування транскрибування й елементів транслітерації); 4) адаптивним транскодуванням (коли форму вихідного слова дещо адаптують до фонетичної і / або граматичної структури мови перекладу); 4) калькуванням (перекладом власної назви частинами з подальшим складанням цих частин в одне ціле).

Об'єктом нашого дослідження стали власні назви (оніми) з сучасного фентезі-роману «Пташині збори» («The Conference of the Birds»), американського письменника Ренсома Ріггза (Ransom Riggs). Книга є частиною фентезійного циклу під назвою «Дім дивних дітей» («Miss Peregrine's Home for Peculiar Children»), уперше опублікованого 2011 року. Як ми вже зазначали, переклад власних назв сучасного фентезі становить складне завдання для фахівців із цієї сфери. У романі ономастичний простір доволі складний і експресивно маркований, тож аналіз його українського перекладу, здійсненого Вірою Кучменко, допоможе висвітлити основні проблеми передачі чужою мовою культурних та стилістичних характеристик оригінальних одиниць.

У ході дослідження з'ясовано, що під час перекладу більшої частини вжитих у романі власних назв використано такий спосіб їх передачі, як транскрипцію. За його допомо-

гою перекладачці вдалося зберегти національний колорит оригінального оніма, хоч почасти з деякою втратою його смислового навантаження. Способом транскрипції передано, наприклад, групу антропонімів, почерпнутих із реального іменника:

- *Leo Burnham* – Ліо Бернам;
- *Jacobs* – Джейкобс;
- *Sharon* – Шарон;
- *Addison* – Едісон;
- *Caul* – Коул;
- *Emma Bloom* – Емма Блум;
- *Claire* – Клер;
- *Lilly* – Ліллі;

Іншу групу антропонімів становлять у романі промовисті імена, які втілюють такі ознаки його персонажів, як магичні здібності, риси характеру, спосіб життя. Під час їх передачі Віра Кучменко застосовувала прийом калькування. Переклад наведених нижче антропонімів вдалий, бо зберігає значення й експресивність оригіналу:

- *Miss Babax* – пані Бабакс;
- *Miss Bittern* – пані Бугай;
- *Miss Blackbird* – пані Дрізд;
- *Miss Avocet* – пані Шилодзьобка;
- *Miss Grackle* – міс Гракл;
- *Miss Peregrine* – пані Сапсан.

Це імена магичних істот – імбрин (жінок, здатних перетворюватися на птахів). Вони несуть в собі інформацію про вид птаха, у якого може втілитися якась із них, тож використання калькування у цьому разі є найдо речнішим способом передачі цієї властивості.

Доволі часто перекладачка вдавалася до змішаного способу перекладу антропонімів, використовуючи, наприклад, калькування й транскрипцію:

- *Alma Peregrine* – Альма Сапсан (Альма – транскрипція; Сапсан – калькування);
- *Rafael the bone-mender* – Костоправ Рефеєл (Костоправ – калькування; Рефеєл – транскрипція)
- *Hattie the Halfsie* – Хетті-Половинка (Хетті – транскрипція; Половинка – калькування).

Виявляємо в українському перекладі й приклади транспозиції:

- *Epoch* – Єнох;
- *Horace* – Горацій;

- *Charles* – Карл;
- *George* – Георг.

Використання такого типу антропонімів у мові перекладу – стилістично й культурно значуще, адже допомагає відтворити національне тло зображуваних подій.

Аналіз перекладу другої групи онімів – топонімів (назв географічних об'єктів) показав, що перекладачка в основному зберігала колорит вигаданого автором топоніма:

- *Peculiardom* – Дивосвіт;
- *Panloopticon* – Панконтуркон;
- *Devil's Acre* – Диявольський Акр;
- *Smoking Street* – Кінтява вулиця;
- *Big Wind* – Великий Вітер;
- *Oozing Street* – Гнійна вулиця;
- *Poverty Flat* – Бідняцький квартал.

Варіанти перекладу, запропоновані перекладачкою, на наш погляд, доволі вдалі, оскільки зберігають значення та контекст фантастичного світу в романі. Крім того, стилістичне забарвлення цих топонімів теж відповідає жанровій специфіці твору.

І серед цієї групи онімів виявляємо приклади змішаного перекладу, а саме калькування в поєднанні з транслітерацією / транспозицією, що цілком не суперечить нормам перекладу. Якщо ж топонім або інший тип власної назви складається із кількох слів, то майже завжди калькування в цільовій мові взаємодіє з транскрипцією, транслітерацією або транспозицією. В аналізованому перекладі спостерігаємо такі приклади комбінованого перекладу:

- *Yasur Volcano* – вулкан Ясур;
- *Island of Tanna* – острів Танна;
- *New Hebrides* – Нові Гібриди.

Перший і другий приклади засвідчують використання калькування й транслітерації: *Yasur Volcano* – вулкан Ясур (вулкан – калькування; Ясур – транслітерація); *Island of Tanna* – острів Танна (острів – калькування; Танна – транслітерація). Третій – калькування і транспозиція: *New Hebrides* – Нові Гібриди (Нові – калькування; Гібриди – транспозиція).

У романі «Пташині збори» ми виділили ще один вид власних назв, а саме ергоніми (назви організацій, відділів тощо). Найбільша кількість ергонімів перекладена шляхом калькування:

- *Secret society of American normals* – таємне товариство американських звичайних;

- *the Library of Souls* – Бібліотека душ;

- *Shrunken Head* – наб «Висохла голова»;

- *St. Barnabus' Asylum for Lunatics, Mountebanks, and the Criminally Mischievous* – Притулок Святого Варнави для душевнохворих, шахраїв та бешкетників;

- *Mapping Department* – відділ картографії.

Цікавими є також переклади назв інших відділів та міністерств, що репрезентують систему магічного світу:

- *Department of Obfuscation* – відділ заплутування слідів;

- *Ministry of Temporal Affairs* – Міністерство в справах часу.

У першому прикладі слово *Obfuscation* перекладається як *заплутування слідів*, тоді як традиційний переклад – ‘умисна незрозумілість або маневр’. Перекладачка додала слово «сліди» задля кращого розуміння контексту та значення на пряму діяльності цього вигаданого автором відділу.

Важлива роль у картині світобудови належить таким власним назвам, як зооніми (назви тварин), хремотоніми (назви матеріальних об'єктів), хрононіми (назви історично важливих часових періодів, епох, свят, певних дат), міфоніми (назви міфічних істот) та ідеоніми (назви книг, видань, журналів тощо). Передача їх цільовою мовою – завдання не з переліку ординарних.

Переклад міфонімів виконаний в основному способом калькування. Спостережено й кілька випадків використання транскрипції. Назви магічних істот адекватно, тобто зі збереженням інформації про особливості цих створінь, передані українською мовою, пор.:

- *Hollowgast* – Порожняк;

- *Wight* – Вумвір;

- *Grimbear* – Ведмегрим.

Щодо першого прикладу, то перекладач вдало застосував калькування. Слово *Hollowgast* означає ‘порожнина’, а в романі *Hollowgast* – це бездушні потвори, невидимі для звичайних людей. Колись вони були людьми, тому харчуються душами «дивних», щоб знову повернутися до свого попереднього стану. Онім

Порожняк ідеально підходить до цього контексту, бо фіксує найважливішу інформацію: це створіння не має душі. Цим вони відрізняються від *Wights* (наступний приклад).

Слово *Wight* виникло в скандинавській міфології і стосувалося духів природи, тобто усіх надприродних істот (у широкому значенні цього слова). У більш вузькому сенсі термін застосовний до істот, схожих на англійських фей або гоблінів. Іноді цим словом позначали душу померлої людини. В англійському фольклорі онімом *Wight* зазвичай іменують привида або небезпечного духа природи. Перекладачка вирішила застосувати калькування, щоб передати контекст магічного світу. *Wight* у книзі – це потвора, що колись була порожняком, проте поглинувши надто багато людських душ, вона еволюціонувала до свідомої істоти.

Переклад ідеонімів здійснено в основному шляхом калькування та транскодування. Уважаємо, що ці прийоми перекладу найбільш доречні для передачі ідеонімів цільовою мовою, порівняймо:

- *The Grass Menagerie* – Трав'яний звіриниць (калькування);

- *Apocryton* – Апокритон (транслітерація);

- *the Muckraker* – Макрейкер (транскрипція);

- *Wizard of Oz* – Чарівник з країни Оз (калькування з використанням перекладацького прийому додавання);

- *The Apocryphon of Bob the Revelator* – Апокриф Боба-Одкровителя (калькування).

Такі ж способи перекладу використані під час передачі українською мовою хремотонімів та хрононімів, хоча з переважанням калькування, як-от у випадках:

- *Industrial Age* – індустріальна ера;

- *War of the Freaks* – Війна виродків;

- *Cold War* – Холодна війна.

Висновки. Наведене дає підстави до висновку, що оніми (антропоніми, зооніми, фітоніми, топоніми тощо) є невід'ємною частиною вигаданих фентезійних просторів. У романі ономастична система виконує функцію естетично-образотворчого засобу, бо кожен її елемент не тільки спрямований на позначення унікальних, вигаданих автором явищ, а й допомагає витворити фантастичну

картину магічного світу. У ході дослідження з'ясовано, що під час перекладу більшої частини вжитих у романі Ренсома Ріггза «Пташині збори» власних назв використано такий спосіб перекладу, як транскрипція. За передачі імен персонажів перекладачка вдавалася

і до прийому калькування, використовуючи його окремо й у поєднанні з транскрипцією. Перспективу подальших досліджень убачаємо в обґрунтуванні доцільності застосування таких перекладацьких прийомів, яких сьогодні не фіксують у переліку частотних.

ЛІТЕРАТУРА

- Виноградов В.** Введение в переводоведение. Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
- Ермолович Д.** Основания переводоведческой ономастики : автореф. дис. д-ра филол. наук : 10.02.20. Москва, 2005. 55 с.
- Карaban В.** Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
- Педан М.** Особливості перекладу власних назв в художніх творах. 2013. URL: confcontact.com/2013_04_17/25_Pedan.htm.
- Словник української ономастичної термінології / уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків : Ранок-НТ, 2012. 256 с.
- Ріггз Р.** Пташині збори. Харків : КСД, 2020. 336 с.
- Aubakir N., Makhpirov V.** Towards the issue of translating proper names (on the materials of National Geographic magazine). *Proceedings of INTCESS*. 2019. P. 791–800.
- Abdolmaleki S.** Proper names in translation: An explanatory attempt. *The social sciences*. 2012. Vol. 7.6. P. 832–837.
- Riggs R.** The Conference of the Birds (Miss Peregrine's Peculiar Children). Dutton Books for Young Readers; illustrated edition, 2020. 336 p.

REFERENCES

- Aubakir, N., Makhpirov, V.** (2019). Towards the issue of translating proper names (on the materials of National Geographic magazine). *Proceedings of INTCESS* (p. 791–800) [in English].
- Abdolmaleki, S.** (2012). Proper names in translation: An explanatory attempt. *The social sciences* (Vol. 7.6), (p. 832–837) [in English].
- Buchko D. H., Tkachova N. V.** (Comp.). (2012). Slovník ukraínskoi onomastichnoi terminolohii [The dictionary of Ukrainian onomastic terminology]. Kharkiv: Ranok-NT [in Ukrainian].
- Karaban, V.** (2004). *Pereklad anhliskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury [Translation of English scientific and technical literature]*. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].
- Pedan, M.** (2013). *Osoblyvosti perekladu vlasnykh nazv v khudozhnikh tvorakh [The peculiarities of translation of proper names in literary works]* Retrieved from confcontact.com/2013_04_17/25_Pedan.htm [in Ukrainian]
- Riggs, R.** (2020). *Ptashyni zbory [The meeting of birds]*. Kharkiv: KSD [in Ukrainian].
- Riggs, R.** (2020). *The Conference of the Birds (Miss Peregrine's Peculiar Children)*. Dutton Books for Young Readers [in English].
- Yermolovych, D.** (2005). *Osnovaniia perevodcheskoi onomastyky [Basics of translation onomastics]*. (Extended abstract of PhD thesis) [in Russian].
- Vynohradov, V.** (2001). *Vvedeniie v perevodovedeniie [Introduction to translation studies]*. Moscow: Izdatelstvo instituta obshcheho sredneho obrazovaniia. RAO [in Russian].